

Economen, politici en het volk

Miriam Wolters

Het is pas ruim twee jaar geleden, september 2008, dat de paniek toesloeg. Is het nu alweer 'business as usual'?

In september 2008 leek het of de westerse wereld aan de rand van de financiële afgrond stond. Overall namen regeringen ingrijpende maatregelen, banken werden genationaliseerd en grote hoeveelheden geld werden in de economie gepompt. Dit alles om te voorkomen dat we weer in een crisis zouden belanden zoals in de jaren dertig van de vorige eeuw. Dat moest te allen tijde worden voorkomen.

En ja, de maatregelen van de overheden hebben geholpen. Er is geen sprake van maatschappelijke ontwrichting, wel zijn er flinke overheidstekorten. Kunnen we nu teruggaan naar 'business as usual' en hoeven we ons niet meer druk te maken over de oorzaken en eventuele consequenties?

Struisvogelpolitiek

Volgens Gideon Rachman, journalist voor The Financial Times, zitten we nu in een periode van angst (in Scott 2011). Deze periode is in 2008 begonnen. Daarvoor kenden we een lang tijdperk van optimisme, dat in 1978 startte. Een periode die gedomineerd werd door een vrije markt. Door strengere regels te introduceren denken we de huidige angsten te kunnen bezweren of te vermijden. Degenen die deze strengere regels moeten invoeren zijn politici, zij vertegenwoordigen immers het volk.

Volgens de econoom Paul Tang is er echter een probleem: economen wantrouwen politici. Economen verdenken politici ervan dat zij de makkelijkste oplossingen voor de korte termijn kiezen en dat ze de lastige keuzes voor de lange termijn uit de weg gaan. Het verwijt luidt dat politici alleen maar op de winkel

passen en geen pijnlijke maatregelen nemen om daarmee kiezers te kunnen behouden.

Economen wantrouwen politici en willen daadkrachtige maatregelen. Het is alsof we een populistische politieke partij horen, en ja, deze gevoelens komen overeen met opvattingen van populistten. Economen en populistten hebben nog iets gemeen en dat is een simpel wereldbeeld.

Voor economen bestaat de maatschappij uit een verzameling van rationele individuen. In een dergelijk maatschappijbeeld bestaat een hervorming van de economie vooral uit een betere marktwerking. Inmiddels weten we dat het idee van efficiënte markten en rationele individuen achterhaald is. De werkelijkheid is heel anders dan de modellen die economen hanteren. Economen hebben niet kunnen waarschuwen voor de instabiliteit van de financiële markten en al helemaal niet voor de ellende die daarvan het gevolg is en waarmee we nog steeds te maken hebben.

Adam Smith en de vrije markt

Maar eerst iets meer over de vrije markt. Hoewel vaak gedacht wordt dat Adam Smith de uitvinder van het kapitalisme is, is dat volgens Martijn Sommer ten onrechte. Hij heeft de biografie van Smith geanalyseerd en komt tot de conclusie dat Adam Smith geen economische theorie ontwikkeld heeft, maar een nieuwe vorm van menswetenschap. Voor Smith was de mens niet een 'homo economicus' maar meer een 'moral animal'. Smith was van huis uit moraalfilosoof. Eigenlijk is de zoektocht naar deugdzaamheid de rode draad in zijn leven.

Op het moment dat Smith de beroemde

filosoof David Hume ontmoette, gingen zijn ideeën een duidelijke richting op. Hume was net als Adam Smith niet erg onder de indruk van de rede. De rede was volgens hem "de slaaf van de passies". Het zou niet de rede zijn die de mens drijft, maar de neiging tot empathie of communicatie. Een ander proberen te overtuigen zou de basis zijn van de communicatie tussen mensen.

Bij Adam Smith is 'de ander overtuigen' ook de basis geworden voor het boek waarmee hij beroemd is geworden: *The Wealth of Nations*. De centrale gedachte in het boek is: "Deelnemers aan een vrije markt gedragen zich fatsoenlijk, niet omdat ze fatsoenlijk zijn, maar omdat ze anderen moeten verleiden goederen af te nemen."

Natuurlijk wist Smith dat de verleiding bij de mens groot is om zichzelf te verrijken ten koste van de ander. Het is daarom niet voor niets dat Smith nog een belangrijke stelling aan zijn theorie toevoegde: het tekortschieten van de mens ligt niet aan de markt, maar aan de voorwaarden waaronder de markt functioneert. Daarom is het de plicht van de filosoof om te pleiten voor het vrije spel en van de soevereine overheid om dat te beschermen. Juist de rol van de overheid in het geheel zijn we kwijtgeraakt. Een terugtrekkende overheid zoals we die in de westerse landen hebben gezien, is dus niet conform de theorie van Smith.

Ha-Joon Chang en de vrije markt

Ha-Joon Chang is hoogleraar economie aan de Universiteit van Cambridge. Volgens Chang is het volkomen onjuist om te denken dat de meeste westerse landen rijk zijn geworden door een vrijemarktideologie. Het tegendeel was het geval. Er waren voortdurend beschermende maatregelen van de overheid, zoals subsidies en andere vormen van regelgeving. Zoals ik al in een eerder artikel heb geschre-